

ІСТОРИЯ НАУКИ. ПЕРСОНАЛІЇ

ІВАН ПАНАСОВИЧ ГРИГОРЮК – ПОДВИЖНИК БІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

**(до 70-річчя від дня народження члена-кореспондента НАН України,
професора І.П. Григорюка)**

ПРОФЕСОР ІВАН ПАНАСОВИЧ ГРИГОРЮК

**«І я бачив, нема
чоловікові
кращого,
як ділами своїми радіти,
бо це доля його!»**

Еклезіаст, 3.22

Невблаганно швидко минають роки і десятиліття, одна за одною перегортаються сторінки історії науки, заповнені життєписами тих, хто присвятив їй своє життя. Одним із таких подвижників біологічної науки є доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік АН Вищої школи України, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри фізіології, біохімії рослин і біоенергетики Національного університету біоресурсів і природокористування України Іван Панасович Григорюк, якому цього року виповнилося 70 років від дня народження. Уже 45 років він із гідними подиву сумлінністю та наполегливістю провадить наукову, науково-організаційну, педагогічну та громадську діяльність. З-під його пера вийшло понад 630 наукових, навчальних і методичних, а також науково-популярних праць, з них 11 монографій, 3 книги, 2 методичних і 4 навчальних посібники, 2 тлумачних словники, 365 статей (з них 34 у зарубіжних виданнях), 45 науково-методичних й практичних рекомендацій та вказівок, більшість яких впроваджено у виробництво, 25 авторських свідоцтв і патентів на винаходи.

Народився І. П. Григорюк 24 жовтня 1941 р. в мальовничому селі Топорівка, що на Буковині (Новоселицький район Чернівецька область) у родині селянина-хлібороба.

У 1958 р. Іван Панасович закінчив середню школу і вступив до Чернівецького культурно-освітнього технікуму, але навчався в ньому лише декілька місяців, оскільки майбутня професія завідувача сільського клубу була йому не до вподоби, тягнуло до землі, природи. У 1959 р. зробив спробу вступити на агрономічний факультет Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, але не пройшов за конкурсом, оскільки не мав повних два роки трудового стажу. Уже маючи певний досвід роботи, в 1960 р. вступив на біологічний факультет Чернівецького державного університету, який закінчив у 1965 р. за фахом «Фізіологія рослин».

Перші кроки в науці розпочав Іван Панасович ще в студентські роки під керівництвом доктора біологічних наук, професора Г. Х. Молотковського. У цей час він вивчав вплив мікроелементів на біосинтез рослинних білків та нуклеїнових кислот у зв'язку з явищем полярності. Під час проходження переддипломної практики в Інституті фізіології рослин імені К. А. Тимірязєва АН СРСР (1965 р.) досліджував дію високих температур повітря на вміст ліпідів у мембранах хлоропластів рослин. Після закінчення університету працював учителем біології і хімії восьмирічної трудової політехнічної школи в с. Перківці Кельменецького району Чернівецької області.

У 1966 р. І. П. Григорюк вступає до аспірантури Інституту фізіології рослин АН УРСР (зараз Інститут фізіології рослин і генетики НАН України). Відтоді його життя було нерозривно пов'язане з цією науково-дослідною установою – майже упродовж 40 років. Тут він обіймав різні посади: молодшого (1969–1980), старшого наукового співробітника (1980–1985), завідувача лабораторії фізіології водного стресу рослин (1985–1996), провідного наукового співробітника (1996–1997), виконувача обов'язків (1997–1998) та завідувача відділу фізіології водного режиму рослин (1998–2005). Упродовж 2003–2004 рр. за сумісництвом працював професором кафедри фізіології рослин, вірусології і біотехнології Національного аграрного університету України. В аспірантські роки дослідження І. П. Григорюка були спрямовані на вивчення ролі амінокислот у біосинтезі полісахаридів у бульбах картоплі за різного водозабезпечення та живлення.

У 1977 р. І. П. Григорюк захистив кандидатську дисертацію «Физиологические аспекты формирования урожая и качества картофеля в условиях низинной торфяной почвы», а у 1996 р. – докторську дисертацію «Реакция растений на водный и температурный стрессы и способы ее регуляции». У 2000 р. його обрано членом-кореспондентом НАН України і присвоєно вчене звання професора зі спеціальності «Фізіологія рослин». У 1985 р. І. П. Григорюк закінчив навчання на курсах підвищення кваліфікації в школі-семінарі заступників директорів з наукової роботи централізованої навчальної сітки системи підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів АН УРСР.

Ювіляр є одним із фундаторів наукової школи в Україні з вивчення регуляторних систем водообміну, фізіологічних і молекулярно-біологічних механізмів стійкості та адаптації культурних рослин до стресових факторів середовища. Ним уперше отримано фундаментальні дані щодо ступеня рухливості й міцності зв'язку молекул води з адсорбційними центрами в зернівках і меристематичних тканинах гібридів кукурудзи, сортів ярої та озимої пшениць. Одержані результати використано для аналізу і оцінки селекційного матеріалу на

жаровитривалість та посухостійкість. Ученим зроблено значний внесок у дослідження фізіологічної реакції культурних рослин на дію посухи та високих температур повітря. Ним уперше розроблено і запропоновано концепцію застосування полімерних регуляторів росту нового покоління полістимуліну К й полістимуліну А-6 для індукції адаптивних реакцій та регуляції процесів водообміну рослин. Запропоновано унікальну методику скринінгу речовин ауксинової природи, яка ґрунтується на автоматичній фотореєстрації кінетичних характеристик ростових процесів колеоптилів і дозволяє оцінювати ступінь стійкості проростків рослин проти абіотичних стресів. Пріоритетне місце у науковій діяльності вченого займають прикладні дослідження, пов'язані з розробкою високоефективних технологій вирощування озимої пшениці у зонах ризикованого землеробства України. Професор І. П. Григорюк стоїть у витоків розробки теоретичних засад виявлення і застосування біологічно активних сполук з антитранспіраційною дією для зменшення поглинання світла й уповільнення випаровування води з листків рослин за дії водного та високотемпературного стресів. У підсумку запропоновано способи оцінки посухо- і жаростійкості рослин, які знайшли практичне використання в селекційній роботі.

З 2005 р. і до сьогоднішнього дня вчений працює в Національному університеті біоресурсів і природокористування України (НУБіП). Тут він обіймав посади професора кафедри екобіотехнологій і біорізноманіття, директора Навчально-наукового центру біотехнологій, біотехсервісу та біоенергоконверсії (2005-2007 рр), професора кафедри фізіології, екології рослин та біомоніторингу, директора Навчально-наукового інституту охорони природи і біотехнологій (2007-2011), заступника директора Навчально-наукового інституту рослинництва, екології і біотехнологій з навчально-виховної роботи і практичної підготовки фахівців (2011). За незначний період роботи в НУБіП професором І. П. Григорюком зі співробітниками розроблено концептуальні основи збереження, відновлення й охорони біологічного та ландшафтного різноманіття в Україні, виявлено закономірності змін флори в антропогенно порушених природних екосистемах, показано вплив глобального потепління клімату на фітосанітарний стан агроценозів, чисельність, ареали поширення та шкідливість найпоширеніших комах-фітофагів у посівах озимої пшениці лісостепової зони України. Спільно із науковцями інших установ реалізовано новітні технології біоенергоконверсії для отримання альтернативних видів палив в Україні. Обґрунтовано застосування біотехнологій для переробки сільськогосподарських і побутових органічних відходів у біогаз й добрива, а також нативних сумішей на основі етанолу та рослинних олій.

Наукові здобутки І. П. Григорюка отримали високу оцінку в Україні та за її межами. За цикл робіт «Водообмін і посухостійкість рослин» йому присуджено премію імені М. Г. Холодного АН УРСР, за роботу «Фундаментальные основы устойчивости растений к стрессовым факторам среды и разработка способов ее повышения в зонах рискованного земледелия Украины, Беларуси и Молдовы» – премію Президентів НАН України, НАН Білорусі і АН Молдови, за цикл наукових праць «Селекційно-генетичні і біотехнологічні основи підвищення продуктивності рослин хмелю в Україні» присуджено премію УААН «За видатні досягнення в аграрній науці», за цикл наукових праць «Фундаментальні основи збереження, відновлення і збагачення біорізноманіття рослин в Україні» ювіляру присуджено Нагороду Ярослава Мудрого в галузі науки і техніки. За вагомий особистий внесок у вирішення екологічних проблем, розвиток природоохоронної справи і збереження навколишнього природного середовища І. П. Григорюку присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2009). Справжнім подарунком для Івана Панасовича стала подія, про яку він мріяв уже давно – це присудження йому Державної премії України в галузі науки і техніки 2011 р. (рішення Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки від 7 листопада 2011 року, протокол № 2).

Його нагороджено також медалями «В пам'ять 1500-леття Києва» (1982), «Ветеран труда» (1986), бронзовою медаллю ВДНГ СРСР (1981), нагрудними знаками «За активную работу в профсоюзах» ВЦРПС (1980), «Знак Пошани» Київського міського голови (2004), «Петро Могила» Міністерства освіти і науки України (2007), трудовою відзнакою «Знак Пошани» (2008), «Відмінник аграрної освіти та науки» (2010), Золотими медалями ХХІІ і ХХІІІ Міжнародних виставок «Агро-2010» та «Агро-2011», Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального Комітету профспілки працівників НАН України (2001), Почесною грамотою Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (2005),

Почесною грамотою за особливі заслуги перед Національним аграрним університетом України (2006), Грамотою Міністерства аграрної політики України (2008), Почесною грамотою ВАК України (2011) тощо.

Вчений є одним із організаторів міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій з актуальних проблем біологічної та аграрної науки. Спільно з ученими Росії, Бельгії, Греції та Вірменії уперше розробив Міжнародну наукову програму INTAS «Полімерні похідні пестицидів і регуляторів росту: синтез, властивості, застосування». І. П. Григорюк на належному науково-методичному рівні викладає нормативні курси «Фізіологія рослин» та «Біохімія рослин» студентам НУБіПУ. За його участю розроблено магістерські програми зі спеціальностей «Екологія і охорона навколишнього середовища» та «Екобіотехнологія». Під його керівництвом захищені докторські та кандидатські дисертації. Він бере активну участь у підготовці висококваліфікованих кадрів. У 2007 р. його обрано академіком Академії наук Вищої школи України. У 1998-2011 рр. він зробив суттєвий внесок у державну систему атестації науково-педагогічних кадрів України як член Експертної ради з біологічних наук ВАК України.

І. П. Григорюк веде активну науково-організаційну роботу. Обирався головою Київського регіонального відділення і секції «Екологічна стійкість рослин» та членом Президії Українського товариства фізіологів рослин (1997-2005), членом (1999-2001) і заступником голови (2001-2004), спеціалізованої вченої ради Д 26.212.01 Інституту фізіології рослин і генетики НАН України із захисту докторських (кандидатських) дисертацій зі спеціальностей «Фізіологія рослин» та «Генетика», заступником співголови Міжвідомчої наукової ради НАН України і УААН з проблем АПК (1999-2006) і заступником головного редактора науково-популярного журналу для молоді НАН України та Академії педагогічних наук України «Колега» (2004-2005), ученим секретарем секції «Біологія» Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки (2009-2010).

Нині Іван Панасович є заступником голови спеціалізованої вченої ради Д 26.004.15 із захисту докторських (кандидатських) дисертацій НУБП України за спеціальностями «Біотехнологія» й «Екологія», членом спеціалізованої вченої ради Д 74.844.02 із захисту докторських (кандидатських) дисертацій Уманського національного університету садівництва Міністерства аграрної політики та продовольства України за спеціальностями «Фізіологія рослин» і «Мікробіологія», членом постійно діючої робочої групи з питань біобезпеки при використанні генетично модифікованих організмів у системі АПК України, членом навчально-методичної комісії з напрямків «Екологія» і «Біотехнологія» НПП аграрних вищих навчальних закладів Міністерства аграрної політики та продовольства України, членом Координаційної Ради Міністерства охорони навколишнього природного середовища України з питань забезпечення Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням у країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці, членом вченої ради НУБіП України, членом редколегій фахових наукових журналів «Продовольча індустрія АПК», «Наукові обрії», «Физиология и биохимия культурных растений», «Біоресурси і природокористування», «Сортовивчення та охорона прав на сорти» й збірників наукових праць «Науковий вісник Чернівецького національного університету. Серія Біологія (Біологічні системи)», «Науковий вісник НУБіП України» та «Наукові доповіді НУБіП України».

Переступаючи сьомий десяток літ, Іван Панасович залишається діяльною й активною в науці особистістю, сповнений новаторських ідей та сподівань на майбутнє. Яку посаду не обіймав би І. П. Григорюк, він завжди був і залишається вимогливим до себе й інших, уважним і доброзичливим до людей, а властиве йому почуття гумору неодноразово рятувало в найскладніших ситуаціях. Його кар'єра – не тільки збіг тих чи інших об'єктивних і суб'єктивних обставин, це передусім повсякденна й наполеглива праця людини, яка прагнула самовдосконалюватися, професійно зростати та творчо реалізуватися.

Щиросердечно вітаючи Івана Панасовича з ювілеєм, радіючи його значним досягненням, з почуттям глибокої поваги бажаємо йому міцного здоров'я і щастя, нових видатних наукових досягнень, невичерпної творчої енергії та подальших успіхів!

С. П. Машковська, М. М. Барна, С. В. Пида, О. Б. Конончук